

KÖRFEZ-İSRAİL İTTİFAKI

2003 yılındaki Irak işgali ve 2010 yılında ortaya çıkan Arap Baharı süreci, bölgede geçmişte konsolide olan bu ittifak yapılanmalarında birtakım değişimlere sebep olmuştur. Bu değişimin en dikkat çeken tarafı hiç şüphesiz statükocu blok ile İsrail arasında ortaya çıkan yakınlaşmadır.

Dr. Necmettin Acar

Araştırmacı

Ortadoğu bölgesi tarihsel olarak kabaca İran'ın liderlik ettiği Suriye, Hizbullah ve Hamas'dan oluşan "revizyonist" blok ile Suudi Arabistan'ın liderlik ettiği küçük Körfez monarşileri, Ürdün, Mısır ve Yemen gibi ülkelerden oluşan "statükocu" blok arasında askeri/ideolojik rekabete sahne olmaktadır. Bölgedeki bu rekabet, her iki bloğun Batı ile kurduğu ilişkinin biçimiyle, ABD ve İsrail tarafından tanımlanan bölgesel statükoya karşı tutumları ile yakından alakalıdır. Statükocu bloğun Batı ile iyi ilişkiler geliştirip ABD ve bölgedeki en önemli müttefiki olan İsrail tarafından tanımlanan statükoyu korumayı, revizyonist bloğun ise Batı ile düşmanca ilişkiler geliştirip ABD ve bölgedeki en önemli müttefiki olan İsrail tarafından tanımlanan statükoya karşı koymayı temel dış politika

gündemi olarak kabul etmesi bu rekabetin temel sebebidir. Suudi Arabistan'ın liderlik ettiği blok için statüko; içeride yönetici ailelerin devleti yönetme imtiyazına, iktidar ve servet dağılımı üzerinde yönetici ailenin tekeline, yönetilenlerin kısıtlı siyasi ve medeni haklarına, dışarıda ise Batı ile ılımlı ilişkilere dayanmaktadır. İran ise bölgede devrimci ideallerini yaymak, kendisine yakın topluluklar arasındaki potansiyel liderliğini pekiştirmek ve bu şekilde komşu ülkelerdeki nüfuzunu artırmak istemektedir. Ayrıca İran, bölgeye dönük Batı müdahalesini ve İsrail'in varlığını kendi güvenliği açısından tehdit olarak görmektedir.

2003 yılındaki Irak işgali ve 2010 yılında ortaya çıkan Arap Baharı süreci, bölgede geçmişte konsolide olan bu ittifak yapılanmalarında birtakım değişimlere sebep olmuştur. Bu değişimin en dikkat çeken tarafı hiç şüphesiz statükocu blok ile İsrail arasın-

da ortaya çıkan yakınlaşmadır. 2009 yılındaki İsrail-Hizbullah savaşında Suudi Arabistan'ın gizlice İsrail'e yardım ettiği geçtiğimiz günlerde basına yansdı. 2019 yılı Şubat ayının ortasında Varşova'da ABD, İsrail ve BAE-Suudi ekseninin liderlik ettiği Körfez ülkelerinden üst düzey katılımın olduğu İran karşıtı konferansta Bahreyn dışişleri bakanı Halid bin Ahmet el-Halife'nin; "İran tehdidi ile mücadele etmek Filistin davasından daha önemlidir" şeklindeki konuşması ve bu konuşmanın İsraili yetkililer tarafından kamuoyuna sızdırılması statükocu bloğun İsrail ile ne kadar yakınlaştığını ve artık tarafların bu yakınlaşmayı gizleme ihtiyacı duyma-

dığını gösteren en önemli gelişme olmuştur.

Suudi liderliğindeki statükocu blok ile İsrail arasında son dönemde alenileşen bu yakınlaşma Irak işgali ve Arap Baharı sürecinde ortaya çıkan küresel ve bölgesel gelişmelerle yakından alakalıdır. Küresel düzlemde meydana gelen en önemli tehdit ABD'nin bölgeye dönük politikasında yaşanan değişimdir. Bu değişimin iki temel sebebi bulunmaktadır; 2000'li yılların başından itibaren ortaya çıkan kaya gazı devrimi ile ABD'nin "tam enerji bağımsızlığı" rüyasını gerçekleştirmesi ve yükselen Çin tehdidini dengelemek için ABD'nin "Asya Pivot" stratejisi ile yönünü Pasifik bölgesine dönmesi. Her ne kadar enerji kaynaklarının kontrolü ABD küresel hegemonyası ve ABD dolarının rezerv para niteliğini koruması için son derece

önemli olsa da ABD'nin Ortadoğu enerji kaynaklarına olan bağımlılığının azalması 1945 yılında Quincy zırhlısında Franklin D. Roosevelt ile Kral Abdülaziz İbn Saud'un imzaladıkları "güvenlik için petrol" zımnı anlaşmasını ortadan kaldırmıştır. Bu yeni durumun ABD-Suudi Arabistan ilişkilerinde değişime yol açması kaçınılmaz bir sonuçtur. Bu süreç ABD'nin, Ortadoğu'daki temel rolünü, müttefikleri için bir güvenlik garantöründen müttefiklerinin kendi güvenliklerini sağlayacak kapasiteye kavuşmaları için teşvik eden müttefik şeklinde değiştirme yönündeki eğilimini güçlendirmiştir.

Bölgesel düzlemde meydana gelen en önemli değişim ise Arap Baharının ortaya çıkardığı kargaşa ortamının İran'ın bölgesel politikadaki ağırlığının artması ile sonuçlanmasıdır. Bu süreçte yaşanan önemli gelişmeler İran'ın bölgesel politikadaki ağırlığını artırırken statükocu blok ile İsrail'in tehdit algılarında benzeşmelere yol açarak iki tarafın da birbirlerine yaklaşmasına yol açmıştır; Irak'ın ABD işgali sonrası İran nüfuzuna düşmesi, İran'ın Levant bölgesinde, Afrika Boynuzu'nda ve Kızıldeniz'de yükselen profili ve Arap Baharı süreci ile birlikte Suriye, Yemen, Bahreyn'de artan İran etkisi.

“

2003 yılında Saddam yönetiminin ABD işgali ile devrilmesinin bölgesel politikalar üzerindeki en önemli etkisi İran karşısında etkin bir bölgesel tamponun ortadan kalkması olmuştur.

”

ABD işgalini takip eden süreçte Irak bölgesel güç denkleminde çıkarak İran nüfuzuna düşmüştü. 2003 yılında Saddam yönetiminin ABD işgali ile devrilmesinin bölgesel politikalar üzerindeki en önemli etkisi İran karşısında etkin bir bölgesel tamponun ortadan kalkması olmuştur. Bu durum İran, Suudi Arabistan ve Irak'ı dengede tutan, daha da önemlisi İran ve Suudi Arabistan'ı birbirine bağlayan üçgen sistemin dağılmasına neden olmuştur. Suudi Arabistan'ı en çok etkileyen faktör Saddam aradan çekildikten sonra İran'ın bölgede daha fazla nüfuz ve güç kazanmıştır. Bu şekilde Suudi Arabistan, ABD'nin Saddam yönetimini ortadan kaldırarak bölgesel hegemonya peşinde koşan İran'a büyük bir iyilik yaptığını değerlendirmiştir.

Irak'ın İran nüfuzuna düşmesi aynı zamanda İran ile Suriye arasında bir kara bağlantısının kurulmasını da sağlamıştır. Suriye İran için Bereketli Hilal bölgesine güç projeksiyonu açısından çok önemli bir müttefiktir. Çünkü İran, Lübnan ve Filistin'deki Hizbullah, Hamas, İslami Cihat gibi örgütlere silah ve lojistiği büyük oranda Suriye üzerinden sağlamaktadır. Özellikle 2006 yılındaki İsrail-Hizbullah ve 2009 İsrail'in Gazze saldırısını

takip eden dönemde İran, bölgedeki örgütler üzerindeki nüfuzu sayesinde savaş ve barış kararlarını etkileyebilecek bir kapasiteye ulaşmıştır.

Son olarak Arap Baharından kısa bir süre önce İran'ın etkili olmaya başladığı başka bir alan olarak Afrika Boynuzu ülkeleri ön plana çıkmıştır. Nükleer programından kaynaklı uluslararası yaptırımlar sebebiyle Ortadoğu bölgesinde tecrit edilen İran, Eritre, Sudan ve Cibuti gibi Afrika Boynuzu ülkelerine yönelerek ekonomik gücünü ve bölgedeki askeri etkinliğini azami düzeye çıkarmak için girişimlerde bulunmuştur. Afrika Boynuzu ülkeleri buldukları jeopolitik alan itibarıyla İran'ın Suriye, Lübnan ve Filistin'deki taraftarlarına silah ve mühimmat sağlamak için gereken deniz bağlantısı açısından da kritik önemdedir. Ayrıca Yemen'de devam eden iç savaşta İran destekli Husilere yönelik yardımlar da bu rota üzerinden ko-

layca sağlanabilmektedir. İran bu süreçte Sudan, Eritre ve Cibuti gibi ülkelerle çok sayıda ekonomik ve askeri anlaşmalar imzalamaya muvaffak olmuştur. Sudan ile imzalanan anlaşmalar gereğince Sudan silahlı kuvvetleri İran tarafından eğitilmiş, ülkenin silah endüstrisinin kurulmasında İranlı uzmanlar istihdam edilmiş, Eritre yönetimi ise ülkede bir İran askeri üssü kurulmasına müsaade ederek Assab limanını İran donanmasının erişimine açmıştır. Bu süreçte İran Kızıldeniz bölgesinde etkili olmaya başlamıştır. Böylece İran 2010 yılında Arap Baharı başlamadan önce Ortadoğu bölgesinde statükocu blok karşısında büyük oranda etkinlik kazanmıştı.

Arap Baharı sürecinde Ortadoğu ve Kuzey Afrika (MENA)'da yaşanan sokak hareketleri ise statükocu blok açısından üç önemli tehdidi açığa çıkarmıştır. Birincisi; Suriye, Yemen ve Libya'da iç savaşların yol açtığı kargaşa ortamı bir ta-

raftan düzensiz göç, silah kaçakçılığı ve terörizmin alan kazanması gibi sorunlara yol açarken diğer tarafta bu ülkelerde merkezi yönetimlerin çökmesi ile oluşan güç boşluklarını İran gibi rakip bir gücün doldurması için uygun ortam yaratarak statükocu bloğun elini zayıflatmıştır. İkincisi; Arap Baharı sürecinin bölgenin önemli ülkelerinin ulusal gücünde oluşturduğu aşınma bölgedeki güvenlik açığını artırmıştır. 2003 yılında Irak'ın ABD tarafından işgali ile Irak'ın bölgesel güç denkleminde çıkıp İran etkisine düşmesine ilaveten Mısır gibi önemli bir gücün Arap Baharı sürecinde yaşadığı ulusal güç kaybı bölge genelindeki statükocu yanlısı cepheyi zayıflatmış, Kızıldeniz ve Levant bölgesinde İran'ın doldurmaya hevesli olduğu güç boşluklarına yol açmıştır. Son olarak Arap Baharı öncesi dönemde var olan İran liderliğindeki Şii revizyonist blok ile Suudi Arabistan liderliğindeki Sünni statükocu blo-

ğa ilaveten Arap Baharı ile Türkiye-Katar ve Müslüman Kardeşler dayanışması demokrasi yanlısı alternatif bir Sünni bloğun oluşumuna zemin hazırlayarak Suudi liderliğindeki statükocu Sünni bloğu ortasından çatlatmıştır. Yeni oluşan bu alternatif demokrasi yanlısı Sünni bloğun bölgesel sorunlarda (örneğin Filistin sorunu) İran liderliğindeki revizyonist blok ile benzeşen politikalar benimsemesi bölgedeki statükocu bloğu zayıflatan bir sonuç doğurmuştur. Arap Baharı sürecinde Suudi müttefiki rejimlerin yaşadığı güç kaybı ve Türkiye'nin de İran gibi yönünü Ortadoğu'ya dönmesi Suudilerin elini zayıflatan bir gelişme olmuştur.

“

Suudi liderliğindeki bloğun İsrail ile yaklaşması Irak işgali ile Arap Baharı sürecinde artan İran tehdidine ve statükocu bloğun önemli ülkelerinin yaşadığı ulusal güç kaybına dayanmaktadır.

”

Son dönemde statükocu blok ile İsrail'in alenileşen yakınlaşmaları her iki tarafın ortak çıkar ve güvenlik algısına dayanmaktadır. İsrail açısından bu yaklaşma ülkenin kuruluşundan itibaren bölgedeki yalnızlığından kurtulması anlamına geldiği gibi İran karşısında oluşan bu bloğa katılmak suretiyle en önemli bölgesel rakibi olan İran'ı da dengeleme imkanı vermektedir. Ayrıca İsrail'in, Mekke ve Medine gibi İslam'ın en kutsal beldelerine hükmeden ve bu yüzden İslam dünyasında liderlik iddiasında bulunan, Suudilerle ya-

kınlaşması hem Filistin meselesinde elini güçlendirmiş olacak hem de bölge genelinde yürüttüğü saldırgan politikalarına bir ölçüde meşruiyet kazandıracaktır.

Suudi liderliğindeki bloğun İsrail ile yaklaşması Irak işgali ile Arap Baharı sürecinde artan İran tehdidine ve statükocu bloğun önemli ülkelerinin yaşadığı ulusal güç kaybına dayanmaktadır. İsrail ile yaklaşmak İran karşısında askeri kapasite sorunu yaşayan statükocu blok açısından yeni imkanlar yaratabilir. Yemen savaşı ve Katar krizi statükocu bloğun bölgesel krizleri, hele de bu krizlerin çözümü askeri kapasiteye dayanıyorsa, kendi imkanları ile aşmalarının olanak dışı olduğunu gösteren önemli işaretler olmuştur. Çünkü Hem Katar'da hem de Yemen'de statükocu blok çok önemli askeri/diplomatik/ekonomik kaynaklarını devreye koysalar da 2019 yılı başları itibarıyla, kendi lehlerine politik bir sonuç elde etmekten son derece uzaktırlar. Bölgenin en gelişmiş askeri/endüstriyel kapasitesine sahip ülkesi olan İsrail ile ittifak kurmak statükocu bloğun İran karşısında yaşadığı askeri kapasite sorununu aşmak için önemli sunacağını beklemektedirler. Halihazırda İsrail, Suriye ve Lübnan'da statükocu blok için de tehdit teşkil eden İran karşısında etkili operasyonlar yapmaktadır. Son dönemde Mısır'ın hava sahasını İsrail'e açarak Sina bölgesinde de terörle mücadele adı altında operasyonlar yapmasına izin vermesi İsrail'in askeri kapasitesinin bölge genelinde ortaya çıkan krizlerde caydırıcılığını ortaya koyan bir gelişme olmuştur. Yemen savaşında yaşanan askeri kapasite sorunları

da benzer şekilde BAE-Suudi ittifakını, yakın gelecekte İsrail'i Yemen savaşına dahil etmeye sevk edebilir.

İsrail ile Körfez arasındaki yaklaşmanın en önemli sebeplerinden biri de Mısır'ın Arap Baharı sürecinde içine düştüğü kargaşa ortamının ülkenin ulusal gücünde yarattığı aşınmadır. Nasır sonrası statükocu blok için güç ve istikrar kaynağı olan Mısır, İran'ın hem Levant hem de Kızıldeniz bölgesindeki nüfuzunu sınırlayabilecek en etkili aktör iken, son dönemde ulusal gücünde yaşanan aşınma Mısır'ın bu bölgelerde İran karşısındaki caydırıcılığını zayıflatmıştır. Bu süreçte Mısır'ın zayıflamasıyla Kızıldeniz ve Levant bölgelerinde oluşan güç boşluklarının İran tarafından doldurulma ihtimali statükocu bloğu İsrail'e yöneltmiştir.

Irak işgali ve Arap Baharı sürecinin bölgede statükocu bloğu zayıflatan sonuçlar doğurmasına ilaveten ABD'nin yönünü Asya-Pasifik bölgesine dönmeye başlaması Suudi Arabistan liderliğindeki statükocu bloğu endişelendirmiş, buna mukabil İran ve Türkiye gibi rakip güçlerin Ortadoğu siyasetinde etkili olacağı alanlar açmıştır. Bu süreçte Suudi Arabistan liderliğindeki statükocu blok bölgesel rakiplerini dengelemek için İsrail ile yaklaşmayı politik bir öncelik olarak görmeye başlamıştır. İsrail'in askeri/endüstriyel kapasitesi ve sahip olduğu nükleer caydırıcılık, kronik askeri kapasite sorunları yaşayan statükocu bloğu cezbeden en önemli husus olmuştur.